

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN MADDE BAĞIMLILIĞINDAN KORUNMAYA İLİŞKİN ÖZ-YETERLİLİĞİNİN İNCELENMESİ

Muhammed YILDIZ*

Alındı/Received: 03.06.2017

Düzeltildi/Revised:12.08.2017

Kabul Edildi/Accepted: 22.08.2017

Özet

Araştırma lise öğrencilerinin madde bağımlılığından korunma öz yeterlik düzeylerinin sosyodemografik değişkenlere göre incelenmesi amacıyla, Gaziantep'te çeşitli liselerde öğrenim gören 587 öğrenciyle yapılmıştır. Öğrencilere Ergenler İçin Madde Bağımlılığından Korunma Öz-Yeterlik Ölçeği uygulanmıştır. Öğrencilerin cinsiyet, yaş ve sosyoekonomik düzeyleriyle madde bağımlılığından korunma öz yeterlik düzeyleri arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Araştırmada t-testi, tek yönlü varyans analizi ve schheffe testi kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre öğrencilerin cinsiyetleri ve yaşları ile madde bağımlılığından korunma öz yeterlik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmazken, sosyoekonomik düzeyleri ile madde bağımlılığından korunma öz yeterlik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Öğrencilerin maddi durumu arttıkça madde bağımlılığından korunma öz yeterlik düzeyleri artmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Madde Bağımlılığı, Öz Yeterlik, Lise Öğrencileri

EXAMINATION OF HIGH SCHOOL STUDENTS' SELF-EFFICIACY REGARDING PROTECTION FROM SUBSTANCE DEPENDENCY

Abstract

The research was carried out with 587 students in various high schools in Gaziantep in order to examine the self-efficacy levels of the drug addiction protection against socio-demographic variables. Self-Efficacy for Protecting Adolescents from Substance Abuse Scale was administered to the students. The relationship between gender, age and socioeconomic levels of students and self-efficacy levels of substance dependency protection is examined. T-test, Test of One Way Anova and Schheffe Test were used in the study. According to the results of the research, there was no significant relationship between the gender and age of the students and the self-efficacy levels of substance dependency, whereas there was a significant relationship between socioeconomic levels and self-efficacy levels of substance dependency. As the financial situation of students increases, self-efficacy levels of protection from substance dependency are increasing.

Keywords: Substance Dependency, Self-Efficacy, High School Students

1.GİRİŞ

Uyuşturucunun tanımı incelendiğinde, bireyi hareket kabiliyetlerinden, gereken düşünme biçiminden alıkoyan ve bununla beraber kişiyi uyuşturucu bir özelliği olan, bireyi uyuşturan bir faktör, narkotik bir madde anlamı taşımaktadır (TDK, 2011). Uyuşturucu maddeler, kişide fizyolojik bazı etkilere yol açan toksik maddeler olup, kullanıldığı takdirde kişinin sinir sisteminde birtakım etkiler meydana getirir. Kişinin duygu ve davranışlarında belirli değişimler oluşturur ve merkezi sinir sisteminde dengesizliklere yol açar. Sürekli kullanıldığında kişide alışkanlıklara neden olur. İlerleyen dönemlerde bu maddeye karşı bağımlılığa neden olur. Söz konusu madde alınmadığında kişide birtakım ruhsal problemler oluşturur (Kaygısız, 2005). Bu maddeler, kişinin sinir sistemine etki etmektedir. Böylece

* Uzm. Psk. Dan, İstanbul Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi, muhammed.yildiz@ogr.iu.edu.tr

kişinin zihinsel faaliyetleri azalmakta ve kişinin dikkatinde birtakım problemler meydana gelmektedir. Bireyde bilinç dağınıklığı oluşmaktadır. Bununla beraber uyuşturucu maddeler, insanda uyukulu bir hal oluştururlar, böylece bireyin etrafındaki olaylara karşı hassasiyeti azalmaktadır. Bu tür maddeler; kişinin vücuduna bir süre zarfında enerji sağlar ve onu zinde tutar (Yılmaz, 1976). Uyuşturucular insanlığın başlangıcından bugüne farklı bir biçimde değişerek ve gelişerek günümüze gelmiştir. Uyuşturucular farmakolojik etkileri nedeniyle sinir sisteminde uyuşmaya neden olmaktadır. Büyük bir kısmı kişide ağrı kesici bir etkiye sahiptir. Uyuşturucular ruhsal ve fizyolojik bağımlılığa yol açan maddeler olarak ifade edilmektedir. En çok bilinen ve kullanılanları; afyon, kokain, eroin, marihuana, esrar, amfetaminler, sedatifler, hipnotik ve de yapıştırıcı bir etkiye sahip olan ve çözücü diye tarif edilen bally ya da uhu gibi maddelerdir (Sabuncuoğlu, 1995).

Kişilerin bu maddeleri neden kullandıklarına bakıldığında arkadaş ortamı, akrabaları ve bireyin aile yapısı ön plana çıkmaktadır. Kişinin ailesinden algıladığı sosyal desteği, kendi içinde yaşadığı çatışmaları ve iletişim süreçleri öne çıkmaktadır. Bununla beraber akrabalarıyla iletişimin yeterli olmaması, bireyin yaşadığı çatışma ve stres, etrafındaki insanların alkol kullanması, ailede alkol kullanımının olması, anne ve babanın ruhsal problemleri, ailenin kendinden düşük kariyer beklentisi ve ailesinin ve arkadaşlarının bireyi yetersiz bir birey olarak değerlendirmesidir (Myers ve Eisralowitz, 2011). Ergenlik döneminde bu tür maddelerin kullanımının artış göstermesinin birçok nedeni vardır. Bu dönemin psikososyal özellikleri bu durumu açıklayabilir. Çünkü bu dönemde ergen bireyler rahatlıkla risk almaktadır. Ergen bireyler, çocukluk evresinden yeni çıkmış ve erişkinliğe henüz adım atmışlardır. Bu evrede kim oldukları ve kendilerinin nasıl biri olduğu anlaşılmaya çalışılır (Yurdakök, 2007). Ergende benlik kavramının yeterince gelişmediği evrelerde; üstüne okuldaki akademik beklentiler ve arkadaşlık ilişkilerinin çocuklukta gibi oyun odaklı olmaması ve rekabet odaklı olması, yaşın ilerlemesiyle aileden beklentilerin artması ve toplumun ergen üzerindeki baskısı ergen birey için içinden çıkılmaz bir döngüye dönüşebilir. Üst üste koyduğumuzda, ergen birey bu güçlükleri kaldırabilecek yeterince yaşam tecrübesinin eksikliğini ve sergileyeceği davranışların nelere neden olabileceğini açık bir şekilde kavrayamaz. Tecrübesizliklerine rağmen ergen bireyler psikososyal gelişimlerinin doğal bir sonucu olan bu özelliklerini abartarak kendilerini olduğundan daha güçlü ve cesur düşünebilirler (Yurdakök, 2007). Bu temelsiz cesaret ve risk alma tutumları ergenlerin hastalanma veya ölüm riskini de artırmaktadır (Irwin ve Millstein, 1986). Arkadaş grupları ergenlik dönemindeki bireyin nasıl davranacağını etkileyen önemli bir faktördür (Lempers ve Clark-Lempers, 1993). Bununla beraber ergenlerin suça yatkın olmasında ve madde kullanmasında en önemli etken suça meyilli bir arkadaş çevresinin varlığıdır (Thornberry ve Krohn, 1997).

Ergenlik sürecinde bireyin içinde olduğu arkadaş ortamları oldukça önemlidir. Bu ortamların ve grupların belirli birtakım kuralları ve normları bulunmaktadır. Kendini bu gruba ispat etmek, bir şekilde bu grubun sosyal desteğini kazanmak ve grupta kalıcı olabilmek için, kişi bazı yönlendirmelere ve telkinlere yatkın olabilir. Çünkü bu grubun bir ögesi olabilmek, toplumsal yaşama yeni girmiş bir birey için çok önemlidir. Üstelik bu grubun normlarında uyuşturucu kullanmak yer alıyorsa, kişi o grupta tutunabilmek amacıyla, zararlı maddeleri kullanabilir. Bu nedenle koruyucu ve önleyici çalışmalar kapsamında bu gelişimsel dönemdeki ergenlerin risk içeren gruplardan korunması gerekmektedir (Balseven, Özdemir, Tuğ, Hancı ve Doğan, 2002). Doğan'ın araştırmasında (2002), öğrencilerin %44.7'si sigaraya 18 yaşından sonra, %55.3'ü ise 18 yaşından önce başlamıştır. Günümüz koşullarında zararlı maddelerle tanışma çok kolaylaşmış ve neredeyse ilkökul çağındaki çocuklara kadar bu risk oluşmuştur. Ve madde kullanımı çocukluk döneminin yanı sıra ergenlik döneminde de üzerinde durulması gereken bir sorun haline almıştır. Ergenler maddeyle ilişkileri bakımından üç grupta incelenmektedir. Bunlar, henüz madde kullanmayanlar, yaşamları boyunca iki kere ya da daha fazla madde kullananlar ve maddeyi artık bağımlı olmuş bir biçimde devamlı olarak kullananlardır (Ergenç ve Yıldırım, 2007). Özellikle koruyucu ve önleyici ruh sağlığı hizmetleri açısından ergenlikte madde bağımlılığıyla ilgili risk faktörlerinin belirlenmesi ve bunlara dönük çalışmaların yapılması gerekmektedir.

İlgili araştırmalara bakıldığında, Adana'da yapılan bir araştırmada maddeyle tanışma yaşının 6-10 olduğu ortaya konmuştur (Altınkaya, 2010). Gaziantep'te yapılan bir çalışmada uyuruşturucu madde kullanan bireylerin çoğunun yaş grubu olarak ergenlik döneminde olduğu saptanmıştır (Selen, 2013). Yapılan araştırmalarda kişide uyuruşturucu madde kullanımı açısından en tehlikeli yaşlar 12-17 arasındır. Bununla beraber 17-25 arası dönem uyuruşturucu madde bağımlılığı açısından risk faktördür. Uyuruşturucu madde kullanımına neden olan faktörler incelendiğinde cinsiyet göze çarpmaktadır. İngiltere'de gerçekleştirilen bir çalışmada erkeklerin %60'ı, kızların ise %55'i hayatlarında en az bir kere esrar kullandığını ifade etmiştir (NLAES, 1996). Ailenin sosyo-ekonomik gucu, bireyin kişilik özellikleri, akademik başarı, kişinin aile yapısı, uyuruşturucu maddelere rahat bir biçimde ulaşabilme, etrafındaki kötü arkadaşların varlığı ve bireyin içinde bulunduğu yaş önem kazanmaktadır (Gökler ve Koçak, 2008). Yapılan bir araştırmada ebeveynle nitelikli bir iletişimin varlığında ergenler uyuruşturucu madde kullanmadan uzakta kalmaktadırlar (Yamana, 2014). Yılmaz'ın (2000) alışmasında üst sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerde yaşayan ergenlerin, alt ya da orta düzey sosyo-ekonomik seviyedeki ailelerde yaşayan ergenlere nazaran daha çok risk aldıkları ortaya koymuştur.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Araştırma Gaziantep'teki liselerde ogrenim gören 587 ogrenciyle sınırlıdır. Öğrencilerin ölçekte yer alan soruları doğru bir biçimde cevapladıkları varsayılmıştır.

2.2. İşlem

Araştırmada ogrencilerin madde bağımlılığından korunma öz yeterlik düzeylerinin; cinsiyet, yaş ve sosyoekonomik düzeylerinden etkilenip etkilenmediği incelenmiştir. Bu amaçla ogrencilere Ergenler için Madde Bağımlılığından Korunma Öz-Yeterlik Ölçeği ve Sosyodemografik Bilgi Formu uygulanmıştır. Öncelikle verilerin parametrik olup olmadığını test etmek için Tek Örneklem Kolmogorov Smirnov Testi yapılmıştır. Anlamlılık değeri $p > 0.05$ olduğundan parametrik istatistiksel yöntemler kullanılmıştır. Öz yeterliğin cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek için t-Testi, öz yeterliğin yaş ve sosyoekonomik düzeye göre farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amaıyla Tek Yonlu ANOVA kullanılmıştır. ANOVA sonucunda hangi gruplar arasında anlamlı farkın olup olmadığını test etmek amaıyla Scheffe Testi kullanılmıştır. Çalışmada anlamlılık değeri olarak $p < 0.05$ alınmıştır. Araştırmaya katılan ogrencilerin 109'u (%18.6) 15 yaşında, 127'si (%21.6) 16 yaşında, 165'i (%28.1) 17 yaşında, 144'u (%24.5) 18 yaşında, 42'si (%7.2) 19 yaşındadır. 257'si (%43.8) kız, 330'u (%56.2) erkektir. 77'sinin (%13.1) ailesinin aylık ortalama geliri 1000 TL altındadır. 181'inin (%30.8) ailesinin aylık ortalama geliri 1000-2000 TL arasındır. 125'inin (%21.3) ailesinin aylık ortalama geliri 2000-3000 TL arasındır. 125'inin (%21.3) ailesinin aylık ortalama geliri 3000-5000 TL arasındır. 79'unun (%13.5) ailesinin aylık ortalama geliri 5000 TL ve ustudur.

2.3. Veri Toplama Araçları

2.3.1. Ergenler için madde bağımlılığından korunma öz-yeterlik ölçeği

Eker, Akkuş ve Kapısız tarafından (2013) ergenler için geliştirilmiştir. 5'li Likert tipi bir ölçektir. Toplam dört boyut ve 24 sorudan oluşmaktadır. Bir soru toplam puan değerlendirmesine katılmamaktadır. Dolayısıyla ölçekten alınabilecek puanlar 23-115 arasında değişmektedir. İç tutarlılık katsayısı Cronbach's alpha 0.81 bulunmuştur. Ölçekte puanların yüksek olması ogrencilerin madde bağımlılığından korunma öz yeterlik düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir (Eker, Akkuş ve Kapısız, 2013).

3. BULGULAR

Tablo 1: Madde Bağımlılığından Korunma Öz-Yeterlik Ölçeği'ne İlişkin Betimsel Bulgular

Değişken	N	$\bar{x}$	Ss
Madde Bağımlılığından Korunma Öz-Yeterlik Ölçeği	587	66.24	17.90

Tablo 1'de öğrencilerin frekans değerleri, ölçekten almış oldukları ortalama puan ve standart sapma değerleri verilmiştir. Araştırmaya katılan 587 öğrencinin madde bağımlılığından korunma öz yeterlik puan ortalamaları 66.24 bulunmuştur.

Tablo 2. Lise Öğrencilerinin Madde Bağımlılığından Korunma Öz Yeterlik Düzeylerinin Cinsiyetlerine göre İncelenmesi için Yapılan t-testi sonuçları

Değişken	Grup	N	$\bar{x}$	Ss	t	Sd	p
Cinsiyet	Kız	257	66.58	18.37	0.408	585	0.683
	Erkek	330	65.97	17.55			

(*p<0.05, **p<0.01, ***p<0.001)

Tablo 2'de kız öğrencilerle erkek öğrencilerin ölçekten aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark olup olmadığı gösterilmiştir. T-testi sonuçlarına göre kız öğrencilerle erkek öğrenciler arasında puanlar incelendiğinde ($t_{585}= 0.408$, $p=0.683>0.05$) anlamlı farklılık yoktur. Bu sonuçlar cinsiyetin öğrencilerin madde bağımlılığından korunma öz yeterlik düzeyleri üzerinde ayrıştırıcı bir etkisinin olmadığını ortaya koymaktadır.

Tablo 3. Lise Öğrencilerinin Madde Bağımlılığından Korunma Öz Yeterlik Düzeylerinin Yaşa göre İncelenmesi için Yapılan ANOVA sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	604.082	4	151.020	0.469	0.758
Gruplar İçi	187.212.593	582	321.671		
Toplam	187.816.675	586			

(*p<0.05, **p<0.01, ***p<0.001)

Tablo 3'te lise öğrencilerinin madde bağımlılığından korunma öz yeterlik puanlarının yaşa göre incelenmesi için yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları gösterilmiştir. Analiz sonuçları yaşın lise öğrencilerinin ($F(4-582)=0.469$, $p>0.05$) madde bağımlılığından korunma öz yeterlik düzeyleri üzerinde ayrıştırıcı bir etkisinin olmadığını ortaya koymaktadır.

Tablo 4. Lise Öğrencilerinin Madde Bağımlılığından Korunma Öz Yeterlik Düzeylerinin Yaşlarına göre Betimsel İstatistikleri

Yaş	N	$\bar{X}$	Ss
15	109	64.21	16.91
16	127	67.18	19.15
17	165	66.35	17.04
18	144	66.72	19.46
19	42	66.69	14.25
Toplam	587	66.25	17.9

Tablo 4'te öğrencilerin yaş gruplarına göre madde bağımlılığından korunma öz yeterlik puan ortalamaları verilmiştir. Tablo 4 incelendiğinde 15 yaşındaki öğrencilerin puan ortalamaları 64.21, 16 yaşındaki öğrencilerin puan ortalamaları 67.18, 17 yaşındaki öğrencilerin puan ortalamaları 66.35, 18 yaşındaki öğrencilerin puan ortalamaları 66.72, 19 yaşındaki öğrencilerin puan ortalamaları 66.69 çıkmıştır. $p=0.758>0.05$ olduğu için yaş ayrıştırıcı bir etki ortaya koymamaktadır.

Tablo 5. Lise Öğrencilerinin Madde Bağımlılığından Korunma Öz Yeterlik Düzeylerinin Sosyoekonomik Düzeylerine göre İncelenmesi için Yapılan ANOVA sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	17399.12	4	4349.78		
Gruplar İçi	170417.55	582	292.81	14.86	0.000***
Toplam	187816.68	586			

(* $p<0.05$, ** $p<0.01$, *** $p<0.001$)

Tablo 5'te öğrencilerin madde bağımlılığından korunma öz yeterlik puanlarının sosyoekonomik düzeylerine incelenmesi için yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları gösterilmiştir. Analizin sonucu öğrencilerin madde bağımlılığından korunma öz yeterlik puanlarının sosyoekonomik düzeylerine göre farklılaştığını göstermektedir. Bu farkın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek amacıyla yapılan Schheffe Testi sonuçları Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6. Lise Öğrencilerinin Madde Bağımlılığından Korunma Öz Yeterlik Düzeylerinin Sosyoekonomik Düzeylerine göre Ortaya Çıkan Farkın Tespiti Amacıyla Yapılan Schheffe Testi Sonuçları

Sosyoekonomik Düzey(I)	Sosyoekonomik Düzey(J)	(I-J)	p
1000 TL altı	1000-2000 TL	-0.97690	0.996

	2000-3000 TL	-5.10764	0.375
	3000-5000 TL	-9.44364*	0.006**
	5000 TL üstü	-16.41427*	0.000***
1000-2000 TL	1000 TL altı	0.97690	0.996
	2000-3000 TL	-4.13074	0.367
	3000-5000 TL	-8.46674*	0.001**
	5000 TL üstü	-15.43737*	0.000***
2000-3000 TL	1000 TL altı	5.10764	0.375
	1000-2000 TL	4.13074	0.367
	3000-5000 TL	-4.33600	0.405
	5000 TL üstü	-11.30663*	0.000***
3000-5000 TL	1000 TL altı	9.44364*	0.006**
	1000-2000 TL	8.46674*	0.001**
	2000-3000 TL	4.33600	0.405
	5000 TL üstü	-6.97063	0.092
5000 TL üstü	1000 TL altı	16.41427*	0.000***
	1000-2000 TL	15.43737*	0.000***
	2000-3000 TL	11.30663*	0.000***
	3000-5000 TL	6.97063	0.092

(*p<0.05, **p<0.01, ***p<0.001)

Tablo 6 incelendiğinde, ailesinin aylık geliri 1000 TL altı olan öğrencilerle 3000-5000 TL arası olan ve 5000 TL üstü olan öğrenciler arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır. 1000-2000 TL arası olan öğrencilerle 3000-5000 TL arası olan ve 5000 TL üstü olan öğrenciler arasında anlamlı fark bulunmaktadır. 2000-3000 TL arası olan öğrencilerle 5000 TL üstü olan öğrenciler arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($F(4-582)=14.855$, $p<0.05$). Bu sonuçlar ailenin gelir düzeyinin öğrencilerin madde bağımlılığından korunma öz yeterlik düzeyleri üzerinde ayrıştırıcı bir etkisinin olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 7. Lise Öğrencilerinin Madde Bağımlılığından Korunma Öz Yeterlik Düzeylerinin Sosyoekonomik Düzeylerine göre Betimsel İstatistikleri

Sosyoekonomik Düzey	N	$\bar{x}$	Ss
1000 TL altı	77	60.63	20.41

1000 - 2000 TL	181	61.61	16.78
2000 - 3000 TL	125	65.74	15.23
3000 - 5000 TL	125	70.08	16.24
5000 TL üstü	79	77.05	18.44
Toplam	587	66.24	17.9

Tablo 7’de öğrencilerin buldukları sosyoekonomik düzeylere göre madde bağımlılığında korunma öz yeterlik düzeylerine ilişkin frekans değerleri, ortalamalar ve standart sapmalar verilmiştir. Gelir düzeyi 1000 TL altı olan öğrencilerin puan ortalamaları 60.63, 1000-2000 TL arası olan öğrencilerin puan ortalamaları 61.61, 2000-3000 TL arası olan öğrencilerin puan ortalamaları 65.74, 3000-5000 TL arası olan öğrencilerin puan ortalamaları 70.08, 5000 TL üstü öğrencilerin puan ortalamaları 77.05 bulunmuştur. $p=0.000<0.05$ olduğu için aylık gelir düzeyinin ayrıştırıcı bir etkisi söz konusudur. Tablo incelendiğinde öğrencilerin ailelerinin aylık gelirleri arttıkça madde bağımlılığında korunma öz yeterlik düzeyleri de artmaktadır.

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Araştırmamızın sonuçları lise öğrencilerinin madde bağımlılığında korunma öz yeterlik düzeylerinin cinsiyete ve yaşa göre farklılaşmadığını, öğrencilerin ailelerinin aylık gelirine göre farklılaştığını ortaya koymaktadır. Öğrencilerin maddi durumları arttıkça madde bağımlılığında korunma öz yeterlik düzeyleri de artmaktadır. İlgili literatür incelendiğinde lise öğrencilerinin madde bağımlılığında korunma öz yeterliğini inceleyen çalışmalara rastlanmamıştır. Bu nedenle çalışmamızdaki bulguları tartışırken, maddeyi kullanmış bireylerle gerçekleştirilen çalışmalar kullanılmıştır. Selen’in (2013) araştırmasında madde kullananların daha çok işçiler ve işsizlerden oluştuğu, aylık geliri 1000 TL’den az grupta madde kullanımının fazla olduğu ortaya konmuştur. Bu veriler bizim araştırmamızın sonuçlarını destekler niteliktedir. Ancak Yılmaz’ın (2010) araştırmasının bulguları, yüksek sosyo-ekonomik seviyeden gelen ergenlerin, alt ve orta sosyo-ekonomik seviyeden gelen ergenlere kıyasla risk içeren davranışları daha fazla sergilediğini ortaya koymuştur. Bu bulgu bizim araştırmamızın sonuçlarını desteklememektedir. Koca ve Oğuzöncül’ün çalışmasında (2011) maddeyi erkekler kızlara oranla daha fazla kullanmaktadır. Sucaklı, Ketten, Çelik, Ölmez ve Yılmaz’ın çalışmasında ise (2015) kızlar, erkeklerden daha fazla miktarda sigara tüketmektedir. İngiltere’de (NLAES, 1996) yapılan bir çalışmada erkekler kızlara oranla daha fazla esrar tüketimine sahiptir. Bu sonuçlar bizim araştırma bulgularımızı desteklememektedir.

Araştırmamızın sonuçları düşük gelire sahip olan öğrencilerin risk grubunda olduğunu göstermektedir. Bu sonuç önleyici psikolojik danışma ve rehberlik çalışmaları için kılavuz niteliğindedir. Dolayısıyla madde bağımlılığını önlemek için öğrencilerin bu konudaki bilinçlerinin artması ve maddeyle tanışmama ve bağımlı olmama konusundaki öz yeterliklerinin artırılması gerekmektedir. Alt sosyoekonomik düzeyde bulunan öğrencilerin özellikle boş zaman etkinlikleri ve sosyal kültürel faaliyetlere katılım için önlemler alınabilir. Okul psikolojik danışmanları kurumları vasıtasıyla belediyeler, il özel idareleri ve özel şirketlerle işbirliği yaparak alt sosyoekonomik düzeydeki risk grubundaki öğrencilere dönük olarak sosyal kültürel aktiviteler planlamalı, boş zaman etkinlikleri hazırlamalıdır. Müzik, dans, sinema, gezi, araştırma, bilim gezileri, satranç, zekâ oyunları gibi etkinliklerle bu risk grubundaki öğrencilerin üst sosyoekonomik grupta bulunan öğrencilerle arasındaki eşitsizlikler azaltılabilir. Öğrenciler özellikle ergenlik gibi birçok açıdan riskler içeren bir dönemde kendilerine sağlanan bu tarz etkinlikler yoluyla öz saygı düzeylerini artırabilir, uyuşturucu ve zararlı maddelerle karşılaştığında kendinde yeterli öz güveni hissederek hayır diyebileceklerdir. Özellikle okul psikolojik danışma ve rehberlik programları bu tarz etkinliklerle zenginleştirilmeli ve daha alt

sosyoekonomik düzeye sahip ailelerin oturduğu semtlerde bu tarz faaliyetlere daha fazla önem verilmelidir.

KAYNAKLAR

- Altınkaya, Ö. (2010). *2007-2009 yılları arasında Adana ilinde uyuşturucu madde kaynaklı suçları işleyen bireylerin sosyodemografik özelliklerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Balseven, A., Özdemir, Ç., Tuğ, A., Hancı, H., & Doğan, Y. (2002). Madde kullanımı, bağımlılıktan korunma ve medya. *Sürekli Tıp Eğitim Dergisi*, 11(3), 91-93.
- Doğan, C. (2002). Üniversite gençliğinin alkol ve uyuşturucuya ilişkin tutumları. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6(1), 55-67.
- Eker, F., Akkuş, D., & Kapısız, Ö. (2013). Ergenler için madde bağımlılığında korunma öz-yeterlik ölçeği'nin geliştirilmesi ve psikometrik değerlendirilmesi. *Journal of Psychiatric Nursing*, 4(1), 7-12.
- Ergenç, G., Yıldırım, E. (2007). *Madde bağımlılığı ve önleme yolları kılavuzu*. İstanbul.
- Gökler, R., & Koçak, R. (2008). Uyuşturucu ve madde bağımlılığı. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*. 1(1), 89-104.
- Irwin, C., Millstein, S. (1986). Biopsychosocial correlates of risktaking behaviors during adolescence: Can the physician intervene. *Journal of Adolescent Health Care*, 7(6), 82-96.
- Kaygısız, M. (2005). *Adli bilimler*. 2. Basım. Seçkin Yayıncılık. Ankara.
- Koca, B., & Oğuzöncül, A.F. (2011). İnönü üniversitesi sağlık yüksekokulu öğrencilerinin sigara, alkol, madde kullanımı, madde kullanımına etki eden etmenler ve aileden aldıkları sosyal desteğin etkisi. *Kocaeli Tıp Dergisi*. 4(2), 4-13.
- Lempers, J.D., Clark-Lempers, D.S. (1993). A functional comparison of same sex and opposite-sex friendships during adolescence. *Journal of Adolescence Research*, 8(1), 89-108.
- Myers, P.L., Eisralowitz, R. (2011). *Alcohol; health and medical issues today*. United States of America: Greenwood publishing group.
- NLAES, (1996). Comorbidity between DSM- 4 alcohol and drug use disorders. *Alcohol Health & Research World*, 20(67), 6.
- Sabuncuoğlu, B. (1995). *Uyuşturucu bağımlılığı*. Milli Eğitim Yayınları. Ankara.
- Selen, F. (2013). *Gaziantep'te uyuşturucu madde kullanıcı profili*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sucaklı, M.H., Ketten, H.S., Çelik, M., Ölmez, S., Yılmaz, A. (2015). Yetiştirme yurdunda kalan çocuk ve ergenlerde sigara, alkol ve madde kullanımı. *Konuralp Tıp Dergisi*, 7(1), 23-27.
- Thornberry, T.P., Krohn, M.D. (1997). *Peers, drug use and delinquency*. In D. M. Stoff, J. Breiling, & J.D. Maser (Eds.), *Handbook of antisocial behavior*. New York: Wiley; pp. 218-233.
- Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlük, <http://tdkterim.gov.tr/bts>, Erişim Tarihi: 13 Mart 2016.
- Yamana, Ö.M. (2014). Uyuşturucu madde bağımlısı gençlerin aile içi ilişkilere yönelik görüşleri: Esenler-Bağcılar örneği. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions Bahar 1(1)*, 99-132.
- Yılmaz, G. (1976). *Uyuşturucu madde suçları*. Ankara.
- Yılmaz, T. (2000). *Ergenlerde risk alma davranışlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yurdakök, M. (2007). *Pediatrici*. Cilt: 2, Güneş Yayınevi, Ankara.